

A Vigilia kerekasztal-beszélgetése

Hitből fakadó küldetésünkről

Résztevők: András Imre jezsuita, vallásszociológus,
Blanckenstein Miklós, az esztergomi főegyházmegye ifjúsági moderátora,
Kamarás István szociológus,
Tomka Miklós szociológus

Házigazda: Lukács László

Lukács: Beszélgetésünk központi kérdése: milyen konkrét feladatok állnak előttünk, keresztények előtt? Ezt a *hit* életén keresztül próbáljuk most megközelíteni. Először meghatározni a hit fogalmát, amelyből beszélgetésünk elindulhat. Eszerint: a hit, a krisztusi életmód, gondolkodásmód és kapcsolatrendszer. A keresztény ember meghatározott tényrendszerre támaszkodva gondolkodik, ennek megfelelően alakítja életét. Ez a tényrendszer természetesen egy kapcsolatrendszert is jelent, mégpedig nemcsak a keresztények egymás közötti kapcsolatát, hanem elsődlegesen az Úristennel való kapcsolatot.

A hit élete különböző módokon nyilvánul meg; elsősorban ünnepléséről és befogadásáról kellene most beszélnünk. Az egyház alapvetően az Isten szeretét ünneplő közösség. Ide tartozik hagyományos szóhasználat: a kultusz, a szentségek ünneplése. A hit befogadása pedig mindegyikünk élete során meg nem álló folyamat; életünk végéig növekszünk a krisztusi nagykorúságban. Ehhez kapcsolódik a hit átadása. Részben az utánunk jövő generációnak, gyerekeinknek az egyházon belül: ez a klasszikus értelemben vett hitoktatás. Másrészt a hit terjesztése a nem keresztények között. Nyilvánvaló, hogy mindezek az események konkrét társadalmi közegben zajlanak. Egy templomi esküvő, keresztelő odavonzza a nem keresztényeket is; tehát itt kölcsönhatás áll fenn. Kérdés, hogy ezeken a területeken — tehát a hit ünneplése, befogadása, átadása területén — konkrétan, ma, itt, milyen feladatokat tudunk vállalni? Hogyan látjuk az egyház esélyeit?

Tomka: A liturgikus konstitúció szerint a liturgia az egyház életének gyújtópontja. Szociológusként én ezt úgy fogalmazom meg, hogy az ember valamiképpen találkozik a természetfeletti valósággal, és ezt a maga számára természetes valósággá próbálja lefordítani. Nyilvánvaló, hogy ez a „lefordítás” mindig töredékes, de mégis le kell fordítania. Ennek pedig a liturgiában kellene megtörténnie. Nekem az a problémám, hogy az átlagos liturgiában, egy átlagos ünneplésben ez nem történik meg. Sőt azt hiszem, hogy az ünneplés is csalóka kifejezés. Mert ha azt mondjuk, hogy ünneplés, akkor a tudatunkban ennek kellene megjelennie: szentmise, liturgia. Nálunk pedig a kettő nem azonos. A liturgia eltávolodott az átlaghívó gondolkodásától: nem fordítunk rá elég figyelmet. Nyilvánvaló, hogy a természetfeletti való találkozás másik felét nem lehet elrontani. Csak ezt a felét.

Kamarás: Ahhoz, hogy ünnepi lelkületbe lendülhessünk, meg kell lennie bennünk az ünneplés 'éhségének. Ha nincsenek ünnepi pillanataink, ha nincsen családunkban, kisközösségünkben percnyi ünnep, akkor nem megy a többi sem. Ebben nagy tartalékaink vannak; még az elmúlt negyven év magyar gyakorlata is sokat megőrzött belőle. Ezeket kellene összegyűjteni, kipróbálni. Kulcskérdés, hogy a kétféle „liturgia” egyensúlyban

legyen, megfelelően kapcsolódjon egymáshoz: egyrészt az ősi, az állandó, másrészt a helyi, a személyes elem. Tudom, hogy az egyik inkább a misén, a másik pedig egy közösségi lelkigyakorlaton vagy családi ünnepségen meghatározó. Ám nagyon fontosnak tartom, hogy mindkettő, mindkét helyen egyaránt jelen legyen. A kisközösségeknek legyenek saját szertartásaik is, de hangozzék el ott is a Miatyánk és a zsolozsma. Az őсібől nőjön ki a kisközösségi liturgia. Foglalkoztat az a kérdés is, hogy miként lehet olyan ünnepeket teremteni, amelyekbe a még félig kívülálló is be tud kapcsolódni.

Blanckenstein: A köznapi szóhasználatban az ünneplés valamiféle nagy, katartikus örömet jelent. Szentségeink ünneplésének látványos elemekkel való gazdagítása veszélyes. Ez a zsinat utáni liturgia nagy kísértése volt. Az számított jó papnak, aki állandóan ötletekkel bombázta a résztvevőket. Nem lehet a szentmisét mindenféle élményekkel megterhelni. Ha valaki a kereszténységet folyamatosan megélő, imádkozó közegből érkezik, akkor számára a szentmisében is természetesen jelenik meg az ünnep alaphelyzete: Isten kontemplálása. A liturgia ezt segítő rendje második helyre kerül, és ebből születik a közösség élménye. És nem fordítva! Gyakorló lelkészként gyakran érzem a kísértést, hogy „feldobott” szentmisét csináljunk, mert azzal a fáradt, az imában kínlódo embert fel tudjuk rázni . . .

András: A liturgikus cselekmények jelentőségét szimbólum-értékük adja. Ha a liturgia a show irányába tolódik, akkor a transzcendens szimbólumot veszítjük el. Egyetértek azzal, hogy ne csináljon magának mindenki külön liturgiát, mert noha a szimbólum közmegegyezés tárgya, mégis az egyház közmegegyezése áll mögötte. Ha valaki mindennap spontán liturgikus cselekményt akar végezni, akkor egyrészt hamar kifulladás, mert a liturgia menetét nem változtathatja meg önkényesen, másrészt pedig félrevezeti azokat, akik vele együtt ünnepelnek.

Tomka: Úgy érzem, két egészen különböző pozícióból beszélünk. Az elmondottakat ugyan igaznak tartom, de akár az András Imre, akár a Blanckenstein Miklós által elmondottak számomra távol vannak a valóságtól. Mégpedig azért, mert kétségkívül nem szabad happeninget csinálnunk a liturgiából, ugyanakkor azonban a szimbólumokat meg is kell értetni. Egy papot legalább 4–5 évig képeznek, hogy megfelelően értelmezze ezeket. Én úgy látom, és szakmai meggyőződéssel mondom, hogy a templomba eljutó, mintegy egymillió magyar ember 95 százalékának fogalma sincs arról a szimbólumvilágról, amivel ott találkozik. Tehát valamit, ami ugyan az egyház szimbólumvilága, de számára csak egy rosszul sikerült „multimédia show”. Nem azért, mert ő azzá tette, hanem mert nem tudtuk megfelelően közvetíteni neki. Azért, mert olyan szimbólumvilágot veszünk át, amely nem igazán kapcsolódik a jelenhez. A szimbólumoknak valamiképpen meg kell születniük, és a közösség sajátjává kell válniuk.

András: Ezt a kritikát nem tudom elfogadni, mert úgy látom, hogy a kultúrát összetéveszti a hit külső ébresztőjével. Erre a félreértett vagy meg nem értett szimbólum is képes. E folyamat lényege azonban mégiscsak a hit, ami viszont isteni adomány. Az ember a szimbólummal találkozáskor nem annyira az ismereteit gyarapítja, hanem a kegyelem befogadására teszi magát alkalmassá, amit Isten ad az embernek.

Kamarás: Egy új szempontot vetnék fel: hallottuk, hogy az ember félelmetes szabadsággal van megverve. Ez a félelmetes jelző persze sokkal rokonszenvesebbre is felcserélhető. Mondjuk az alkotószabadságra. A hitet nem passzívan fogadja be az ember, hanem alkotó módon, olykor igen egyéni módon. Természetesen én is komolyan veszem András Imre és Blanckenstein Miklós figyelmeztetését: a liturgia attól liturgia, hogy bekapcsolódom egy szent társasjátékba. Ha pedig a szabályait önkényesen megváltoztatom, akkor nem tudok jóízűen játszani. Ugyanakkor ebben a társasjátékban, egy másik

emberrel össze nem hasonlítható módon értelmezem a hitet. Így veszek részt benne, vagyis improvizálok a témára. A nagyon ősi, nagyon állandó, autentikus misében is el tudok képzelni olyan részeket, amelyekkel a hívek improvizálhatnak, akár még tánra is perdülhetnek — és ettől egyáltalán nem gyengül a közös társasjáték ereje.

Lukács: Jó volna kilépni ebből a teológia kontra szociológia vitából. Egyetértek Kamarás Istvánnal: emberi ünnepeink és szakrális ünnepeink nagyon szorosan összefüggenek egymással. Elfelejtettünk emberi módon ünnepelni a családban, ez pedig csökkentette érzékenységünket az egyházi ünneplésben is. A kölcsönhatásnak meg kellene lennie, azaz emberibb, emberközelibb liturgiát kellene csinálni és ugyanakkor liturgikusabbá kellene tenni családi és emberi *ünnepeinket* is. Legyen élményszerűbb a liturgiánk, ám annak hagyományait is meg kell tartani.

Magyarországon az elmúlt évtizedekben megmozdult valami. A kisközösségekben kézen fogva mondják a Miatyánkot, a hívek könyörgését személyes fohászokból állítják össze stb. Ez nyilván jó bizonyos határig, de mindent ráterhelni súlyos félreértés volna. Egyetlen példát említenék, ez pedig a taizéi közösség imádsága. Nagyon sokak számára — olyanoknak is, akik évek óta rendszeresen járnak misére — a pécsi találkozó volt az első igazi imaélmény. Papi, kispapi lelkigyakorlatokon állandóan hangsúlyozom, milyen fontos, hogy a papok tudjanak imádkozni. Ez pedig nem a show-n, a látványosságon múlik. A taizéiek imája mögött ott van Roger Schutz 40 esztendeje; s 10 esztendeig egyedül imádkozott. Ha ezt az élő hitet nem tudjuk megtartani, akkor nem lesz hiteles, bármilyen mutatóváltást is viszünk végbe.

Javasolom végül azt, hogy a rutint és a rítust állítsuk szembe egymással. Élő rítusokra igenis szükségünk van, az emberéletben éppen úgy, mint az egyház életében.

A névnaptól kezdve, az étkezés is rítus kell hogy legyen, mert különben zabálás vagy tápanyagfelvétel csupán. A rutint viszont minden formájában kerülni kell. Ha rutinná lesz, kiüresedik a szakrális és a profán rítus is.

Következő témakörünk: a hit befogadásának és átadásának kérdése.

Tömka: A probléma kettős; egyrészt a következő generációnak való „befogadás-átadás”, másrészt a kívülállóknak történő „befogadás-átadás”. Először a „befelé való” átadáshoz, illetve befogadás kérdéséhez említenék néhány statisztikai adatot: tízezer, katolikusnak keresztelt szülő gyermeke közül 7300-at megkeresztelnek, 3800 lesz elsőáldozó, 2600 jut el a bérmeáldozásig. Azután még elmaradnak jó néhányan. A hit átadása tehát még köreinken belül sem megoldott. A hit átadásának különböző szinterei és útjai lehetnek. Az első a család, a második az iskola, a harmadik a közösség. A magyar társadalomban a családok nagy része nincs fölkészülve arra, hogy a kereszténységet átadja gyermekeinek. Az iskoláról talán nem kell kommentárt mondanom. A közösségek talán képesek a kereszténységet továbbadni, de kevesen vannak. Akkor mit tehetünk? Itt kézzelfoghatóan jelentkeznek a feladatok. Ki kell dolgoznunk a hitoktatás módját, a kereszténység átadásának stratégiáját, tankönyveit, metodológiáját stb.

Blanckenstein: Tétélezzük föl, hogy régebben a vallás jelen volt a társadalomban. Hogy ez katolikus vallás volt-e, kérdéses. Mindenesetre a szekularizáció ezt a vallást gyökereiben támadta meg. Ma is van vallása az embereknek, szinte mértani pontossággal azonos formátumú, de valahogy kimarad belőle a transzcendencia. Egyszóval nem működik. A katolikus vallás lényege — és ez a befogadás lényege — az, hogy az ember életre-halálra belép egy olyan közösségbe, ahol Krisztus áll a középpontban. Ezzel mi teljesen új társadalmat hozunk létre. Régebben a nemzetállammal egybeeső társadalomban gondolkoztunk, ma azt mondjuk, hogy szinkron-társadalom. Számomra rendkívüli jelentőségű volt a tavaszi *Mozgalmak konferenciája*, ahol minden mozgalom deklarálta az egyház

korábbi intézményeinek képtelenségét a hit átadására. A mai egyházat ismét az kísérti, hogy megint hitoktatókban, tankönyvekben, eszközökben gondolkodik. Nem pedig abban a közegben, amely életközösségre hív meg, ami aztán hitelesen tudja az eszközöket használni. Megint az intézmény felől közelítünk a hithez — aminek rekonstruálására ma ismét lehetőségünk van —, nem pedig valós emberi meghívásban gondolkozunk, ahol Krisztus áll a központban.

András: Szeretném, ha egy kicsit hangsúlyozottabban foglalkoznánk azzal, amit régebben diadalmas világnézetnek neveztek, és ami miatt az üldözés éveiben annyi kritikát kellett elviselnünk. Tudatosítanunk, és hangsúlyoznunk kell „kifelé” is azt, hogy nincsen nem keresztény világ. Ezt a világot mindenestől Isten teremtette. Krisztus pedig az egész világ egyetemes üdvözítője. Engem nem zavar, hogy ilyen sok ateista van. Úgy tekintem őket, mint az atyjuk házában rendetlenkedő gyerekeket, akik — ha valóban foglalkoztatja őket — előbb-utóbb rájönnek, hogy fonák helyzetben vannak. Nekünk, világban élő keresztényeknek szükségünk van ennek tudatára, mert csak így tudunk belsőleg minden nehézség ellenére szabaddá válni, bízva abban, hogy mindenképpen Isten kezében vagyunk.

Kamarás: Három megjegyzést szeretnék tenni. Először a szigetekről is be kell takarítani a termést. A féllégális, a legális, a földalatti és földfeletti szigetekről. Legyen az kis közösség, lelkiségi mozgalom vagy plébánia. Rengeteg érték gyűlt össze a hit átadásában is. Nekem például tucatsny, kéziratban lévő hittankönyvről van tudomásom. Másodsor: ha a hit életmodell, akkor a hittan élettan is. Ebből következően a hitet klerikusoknak és laikusoknak együtt kell átadniuk. Harmadsor: nagyon kell figyelni a kihívásokra, melyek egyre szaporodnak. Miért ne lehetne — már többen igénylik is — az iskolában vallásismeret tantárgy, mégpedig nemcsak hívőknek.

Lukács: Bennem azért fölmerült egy kérdés a megdőbbentő statisztikával kapcsolatban. Attól, hogy valaki megkeresztelődött, automatikusan egyháztag is lett? Világos, hogy dogmatikai szempontból igen, de ugyanakkor a keresztény életalakítás kérdéses marad. Másrészt pedig tudomásul kell venni, hogy a hitoktatás nem biztosít mindent. A hit terjesztése tehát hit nélküli közegre is találhat, még az egyházon belül is. Nyilván szükség van hitoktatásra, de az eszközrendszer ki kell egészíteni „élettel”. Ahogy itt elhangzott: hittan—élettan.

Blanckenstein: Én a Regnum Marianum közösséghez tartozom. A századfordulón a regnumos atyák ráébredtek arra, hogy jóllehet a társadalom mindenféle technikai eszközt, szabadságot biztosít a hittan oktatásához, ám mindez alig ér valamit. De nem hagyták ott az iskolát, hanem összeköltöztek, és az a ház, amiben ők éltek, a befogadás helye lett. Megpróbálták együtt élni a gyerekekkel, és együtt megélni azt a kultúrát, ami eszközeiben, szimbólumaiban — egy nagyon szekularizált világgal szemben — képes volt hordozni a hitet. Valóban kell vallásoktatás az iskolákban. De kiknek és ki tartsa? A regnumi atyákat egész életükön keresztül szidták, amiért ők csak néhány gyerekkel foglalkoznak, ahelyett, hogy miséznének, hittant tanítanának, és így tovább. Tehát nekünk, akik fölmértük, hogy alig van emberünk és hívünk, el kell döntenünk, hol kell szorosabbra vonni köreinket. Energiáink nagy részét pedig a bázisra, az együttélésre kell fordítanunk. „Kifelé” így az egész közeg közvetíti a meghívást. Ugyanakkor az állami iskolák nem a mi iskoláink, jóllehet vannak benne keresztények is. No de ki fogja tanítani a hittant? A nyugati kultúrákban mindenki tanul valamiféle valláslelektant, vallástörténelmet. Ezzel helyettesítik — tehát az információval — a hittel való tényleges találkozást. Talán meg kellene kockáztatnunk azt, hogy nem vállaljuk, és azt mondjuk: ez nem a miénk. Ha a profán világ megszervezi „humanizmus” címszó alatt, az az ő dolga. Mi azonban ne essünk bele abba a csapdába, hogy információkat közlünk, mondjuk valláslelektan címen.

Tomka: Egyértelműen két dologról van szó. Az egyik: ma az egyetlen terület, ahol a kereszténységet közvetíteni lehet: a keresztények, a közösségek élete. A másik: az az ember, akit mások példáján keresztül az Úristen megszólított, az szeretné ezt az üzenetet saját tapasztalatai, érzelmi és szellemi világában elhelyezni. Ehhez kell megalkotnunk a profán nyelvet, hogy lehessen Istenről beszélni. És igenis szükség van az ismeretek közvetítésére, mégpedig vallástan formájában. Ez a mi dolgunk, a mi felelőségünk. És menthetetlen a mulasztásunk, ha a megszólított emberek számára nem adjuk meg ezt az ismeretet. Ezt nem várhatjuk semmilyen államtól. Tehát nekünk kell a közvetítés minden létező formáját kihasználni, ahol Istenről, kereszténységről, a világról — keresztény szemmel — beszélni tudunk. Az elmúlt évben 120 új lap indult és az országban 100-nál több kábeltévé rendszer található. Fantasztikus lehetőségek. Miért nem élünk velük?

Lukács: A vallási ismeretek közlése olyan veszéllyel jár, hogy egy hamis, pseudo-tudatot alakít ki. Az egyik oldalról azzal, hogy mi már megtettük a magunkét, a másiktól pedig, hogy ezzel mi már keresztények vagyunk. De együtt jár azzal a lehetőséggel is, hogy ennek révén sokan eltalálnak a hithez.

Keresők. Ezzel kapcsolatban felvetődött egy nagyon fontos kérdés. Komoly gondot jelent, hogy hová forduljon az, aki eljut a hiány megfogalmazásáig: hogy szüksége van a hitre. Elme lehet ugyan a misére, de hova menjen akkor, ha mélyebben szeretne megismerkedni azzal, amiben hinni vágyik? Itt nagyon hiányoznak azok a személyek — papok és civilek egyaránt —, akik értenek a nem hívők nyelvén, és vannak olyan nyitottak, hogy őket magukhoz tudják engedni. Személyek és közösségek egyaránt rendkívül fontosak volnának — a keresztény családok és a kisközösségek egyaránt. Sajnos még mi papok is bizony csak nagyon nehezen tudunk szóba állni az utcáról betévedt keresővel. Ez nagyon komoly gondunk. De azért ne csak a papokat tekintsük felelősöknek. Minden keresztény és minden keresztény közösség érezze magát befogadó közegnek.

Tomka: Itt komoly csúsztatást érzek. Szó sincs arról, hogy az első lépést nekünk, civileknek kell megtennünk, a másodikat pedig megteszik a papok. Nem teszik meg. Amikor Lukács László azt mondja, hogy a papok is nehezen képesek a hit közvetítésére, akkor gyakorlatilag azt mondja, hogy az evangelizáció területén a jelenlegi intézményes rendszer nem működik. A törülközőt viszont nem dobhatjuk be. Azt hiszem, ebben a helyzetben mindnyájunk kötelessége, hogy megpróbálja segíteni a papok munkáját. Ehhez nem annyira teológiai végzettség, mint inkább hiteles keresztény élet kell. És természetesen elkötelezettség.

Kamarás: Magam föl tudnék sorolni körülbelül négyszáz olyan kisközösségbeli civilt, aki erre a feladatra kiválóan alkalmas lenne.

Lukács: Nem szeretném, ha ilyen válsághangulatban fejeznék be a beszélgetést — mert ez nem is reális. Szerencsére az egyházban az eredményesség mérése nem úgy történik, mint ahogyan mondjuk egy pártban. Erőforrásaink nem azonosak...

Tomka: Karl Rahner szerint csak annak szabad pappá lennie, aki föl tud mutatni egy általa hozott keresztényt, egy általa Istenhez vezetett embert. Ezt ő félig mondja komolyan. Én ennél komolyabban mondom, hogy nem lehet jó a lelkiismeretünk, ha nem rendelkezünk azzal a tudással, amivel környezetünkben képviselhetjük a jó hírt, és azokat, akiket már megérintett, nem tudjuk továbbvinni magunkkal. Nem lehet azt mondani, hogy ezt bízzuk a papokra, az okosokra stb. Természetesen ők is csinálják a dolgukat — ezt tőlük fogja számon kérni az Úristen. Azt azonban tőlünk kérjük számon, ha valaki mellettünk kereste az Úristent, mi pedig nem vettük észre.